

Відгук

**офіційного опонента – доктора юридичних наук, професора
Баймуратова Михайла Олександровича на дисертацію Гавриленка
Володимира Валерійовича на тему: «Міжнародно-правові стандарти в
сфері правоохоронної діяльності держави та їх імплементація у
національний правопорядок», подану на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук за спеціальністю: 12.00.02 – конституційне
право; муніципальне право; зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08
«Право».**

Грунтуючись на вивченні змісту дисертації, автореферату і наукових робіт, що були опубліковані за темою дисертації, встановлено наступне.

Актуальність теми дисертаційної роботи

Входження Української держави в систему міжнародного міждержавного співробітництва супроводжується сприйняттям і дотриманням нею низки міжнародно-правових феноменів, до кола яких безумовно відносяться міжнародні правові стандарти, як яскравий нормативно-правовий концепт договірного характеру та ефективний та конструктивний засіб уніфікації міжнародного і національного законодавства. Отже, саме така властивість профільних стандартів виступає одним із головних і стратегічних чинників, що протягом останніх років, по-перше, обумовлює активні процеси їх імплементації у національний правопорядок, що, по-друге, практично «підтягує» рівень та якість його національної регламентації та регулювання до рівня міжнародно-правових зобов'язань держав-членів міжнародного співтовариства, що, по-третє, знайшли своє закріплення в міжнародному договірному праві. Ба більше, це у підсумку, по-четверте, не тільки реалізує прагнення України до побудови в межах юрисдикції власної країни сучасної європейської правової демократичної держави, а й, по-п'яте, ефективно і позитивно впливає на становлення правової системи конкретної держави в межах міжнародної універсальної або регіональної спільноти держав, що фактично будують загальний правовий простір.

Важливою ознакою в профільному процесі запозичення міжнародних правових стандартів через їх введення в національний правовий простір, крім реалізації власне національних, історичних та правових традицій, виступає загальна феноменологія запозичення і використання правового досвіду провідних країн світу в найбільш важливих сферах існування та функціонування їх соціуму та публічної влади, який дозволяє не тільки розбудовувати українську демократичну правову державність через

контекстуалізацію її правової системи у тісній взаємодії з іноземним та міжнародним правом, але й запозичувати і використовувати системно-комплексний конгломерат сучасних прогресивних зарубіжних правових ідеологем, феноменів, концептів, концепцій, доктрин, ідей, загальноновизнаних міжнародних принципів, норм, стандартів, а також відповідних технологічно-нормативних прийомів. Тобто, можна стверджувати, що міжнародні правові стандарти виступають відповідним носієм активного і потенційного розвитку і вдосконалення правової системи держави європейського і світового рівнів.

Важливою сферою профільної діяльності держави Україна виступає імплементація міжнародних правових стандартів в українську національну правоохоронну систему, що розпочалася одразу з часу проголошення незалежності України та продовжувалося протягом тридцяти років. Але саме зараз в умовах повномасштабної російської агресії проти України та її майбутніх наслідків, об'єктивується та контекстуалізується необхідність прискорення цього процесу шляхом постійного та скрупульозного пошуку в міжнародно-правових джерелах, яких з кожним роком стає все більше і більше («м'яке» міжнародне право та «тверде» /позитивне, договірне/ міжнародне право), нових демократичних напрямів функціонування судових та правоохоронних органів, новітніх оптимально-конструктивних форм та ефективно-результативних засобів гарантування і охорони ними прав, свобод і законних інтересів людини, а також їх груп та асоціацій.

Варто зазначити, що в профільних аспектах дослідження важливу роль відіграє доктринальне забезпечення процесів формування міжнародних правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності держави та їх запозичення у формі імплементації у національний правопорядок. Це детермінується, по-перше, достатньо новими науковими напрацюваннями відомих зарубіжних та вітчизняних фахівців, які у своїх працях пропонують сучасні, дієві і активні способи та прийоми запозичення міжнародно-правових стандартів у діяльності національних правоохоронних органів. А, по-друге, це виступає свідоцтвом вагомої можливості профільних міжнародних правових стандартів вирішити основне питання щодо приведення української правоохоронної системи до сучасних світових та європейських стандартів.

У зв'язку з цим існує нагальна потреба в продуктивному і реальному аналізі існуючих вітчизняних та зарубіжних напрацювань стосовно запозичення міжнародно-правових стандартів, по-перше, як методологічної основи для створення та удосконалення національної правоохоронної системи (*методологічний критерій відповідної трансформації* – авт.); по-друге, як процесуально-результативного засобу розробки прийнятих для України процедур і механізмів впровадження позитивних елементів організації і діяльності правоохоронних органів (*процесуальний критерій відповідної трансформації* – авт.), що, по-третє, визначає необхідність проведення відповідних наукових досліджень і, в першу чергу, на фундаментальному рівні (*доктринальний критерій відповідної трансформації* – авт.).

Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами і темами

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри міжнародного та європейського права факультету права та міжнародних відносин Національного університету «Київський авіаційний інститут» на тему «Міжнародні стандарти міжнародних організацій та їх імплементація державами-членами» (реєстраційний номер № 69-2021/150106).

Оцінка обґрунтованості та достовірності наукових положень і рекомендацій, сформульованих автором

Аналіз дисертації, автореферату та відповідних наукових публікацій дисертанта надає підстави стверджувати, що представлена наукова робота характеризується високим рівнем теоретичної та практичної обґрунтованості її положень, висновків та рекомендацій. Достовірність зроблених у дисертації висновків, сформульованих пропозицій та рекомендацій забезпечується належним використанням та застосуванням емпіричних даних, значною кількістю праць як українських, так і зарубіжних науковців.

Належна оцінка та об'єктивний аналіз предмету дослідження були забезпечені шляхом використання дисертантом комплексу загальнонаукових та спеціально-наукових методів наукового пізнання. Отже, в дисертаційному дослідженні використовуються:

А) *Фундаментальна або філософська методологія (загальнонаукова методологія)* є найвищим рівнем методології, що дозволяє визначити загальну стратегію принципів пізнання місця і ролі міжнародно-правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності держави, розкрити напрями, форми і методи імплементації стандартів у національний правопорядок, уявити сучасну систему міжнародних стандартів та їх вплив на організацію та діяльність національних судових та правоохоронних органів. За допомогою діалектичного методу в роботі розкрито не тільки об'єкт, предмет та розв'язані завдання, але й досліджено чимало наукових проблем (1.2, 2.1, 3.2).

Б) Задля досягнення мети дослідження, вирішення його завдань у роботі було застосовано *систему загальнонаукових методів*, до яких відносяться: *аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння та абстрагування*. Застосування цих методів пронизує скрізь всю роботу.

В) *Історичний метод* припускає необхідність вивчення генезису правового регулювання функціонування національних судових та правоохоронних органів, виділення основних етапів і тенденцій розвитку цього регулювання, дослідження процесу поступового створення правової основи їх діяльності, тобто, як основа зароджувалася, як розвивалася, коли почала активно вбирати в себе міжнародні стандарти та який сучасний зміст та форми вона набула, показати розвиток правової основи та її стан в конкретний проміжок часу стосовно забезпечення сфер практичної діяльності органів тощо (1.1, 2.4, 3.3).

Г) У межах історичного методу активно застосовувався *порівняльно-історичний підхід* як сукупність пізнавальних засобів та процедур, що дозволяло виявляти схожість, подібність і відмінність між підходами законодавців різних держав стосовно імплементації міжнародних стандартів у правове регулювання судової та правоохоронної діяльності, визначати їхню генетичну спорідненість (зв'язок за походженням), загальне й специфічне в їхньому розвитку (1.3, 2.2).

Г') *Метод термінологічного аналізу* передбачав вивчення історії термінів, категорій і позначуваних ними понять у сфері імплементації міжнародних стандартів, розробку або уточнення їх змісту та обсягу, встановлення взаємозв'язку і субординації між категоріями, їх місця в понятійному апараті теорії міжнародного права та впливу цих категорій у правове регулювання діяльності національних правоохоронних органів. Цей метод дав можливість дослідити, уточнити і наповнити новим змістом терміни, які відображають мету, завдання, функції міжнародних стандартів, форми, методи, способи їх імплементації у національне законодавство тощо (1.2, 2.2, 3.1).

Д) За допомогою *методу моделювання* в роботі стало можливим дослідити суттєві ознаки такого правового явища як структура та зміст національного нормативно-правового акту про діяльність судового або правоохоронного органу, який прийнятий під впливом міжнародно-правових стандартів (1.4, 2.1).

Ж) *Системний принцип*, застосування якого також об'єктивувала досліджувана робота, дав можливість комплексно дослідити складні системи, якими є міжнародно-правові стандарти та національне право, яке регулює організацію та діяльність судових та правоохоронних органів на підставі цих стандартів, уявити їх як єдине ціле завдяки намаганням національних законотворців налагодити їх взаємозв'язок та узгодженість із функціонуванням усіх елементів і частин (2.3, 3.2, 3.3).

З) В дослідженні активно застосовувався *системно-діяльнісний підхід*, як різновид системного принципу. За допомогою цього підходу судова та правоохоронна діяльність у національній державі розглядалася як специфічна предметна та професійна діяльність групи людей, досліджувалася як певний компонентний склад людської діяльності (2.3, 3.1).

Е) У досліджуваній роботі широко застосовувалась *юридична компаративістика* або *метод порівняльного правознавства*, що небезпідставно вважається у провідних країнах світу одним з основних сучасних напрямів вивчення правових питань і який має надзвичайно великий науково-праксеологічний потенціал (1.3, 2.2, 2.4, 3.1, 3.3).

Отже, достовірність отриманих результатів дослідження забезпечено належним використанням нормативно-правової, методологічної, доктринальної та емпіричної бази.

Практична значущість результатів дисертації не викликає жодного сумніву. Запропоновані положення можуть бути використані:

- в науково-дослідній сфері – як теоретико-методологічна основа для подальших досліджень впливу міжнародно-правових стандартів на правоохоронну діяльність та механізмів їх імплементації у національний правопорядок; зокрема, запропоновані авторські визначення категорій «імплементація», «імплементаційна практика», «імплементація», «механізм імплементації» та «поняттєво-термінологічне забезпечення механізму імплементації», виокремлення суб'єктної, об'єктної і просторової сфер впливу конституційного та міжнародного права, а також інституційного, міжнародно-уніфікаційного та конституціоналізаційного аспектів історико-правового дослідження, можуть слугувати підґрунтям для нових наукових розвідок;

- в правотворчій сфері – результати можуть бути використані для подальшого вдосконалення законодавства України про організацію та діяльність судових і правоохоронних органів з урахуванням європейського досвіду та міжнародних стандартів, зокрема щодо запровадження стандартів попередження (превенції) правопорушень і злочинів, реформування прокуратури (у тому числі створення спеціалізованих військових прокуратур), посилення її незалежності, розвитку інституту пробації, запровадження інституту національних координаторів, формування антикорупційної культури працівників правоохоронних органів, а також узгодження окремих норм національного законодавства з відповідними міжнародно-правовими актами;

- в правозастосовній сфері – запропоновані підходи сприятимуть підвищенню правової визначеності, забезпеченню єдності застосування закону судовими та іншими правоохоронними органами і реалізації принципу рівності перед законом, а також ефективнішому використанню міжнародних стандартів у практичній діяльності суддів, прокурорів і поліцейських;

- в навчальному процесі – під час викладання навчальних дисциплін «Конституційне право», «Міжнародне публічне право», «Міжнародний захист прав людини», «Організація судових та правоохоронних органів», а також при підготовці підручників, навчальних посібників і методичних матеріалів відповідного спрямування.

Комплексність, структурна завершеність дослідження, високий рівень опрацювання джерел та обґрунтованість висновків та рекомендацій дозволяють стверджувати, що дисертаційна робота Володимира Валерійовича Гавриленка є вагомим та суттєвим внеском у сучасну юридичну науку.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження

Дисертація Гавриленка В.В. є комплексною та системно-концептуальною працею, присвяченою дослідженню актуальних доктринально-теоретичних та практично-діяльнісних питань запозичення міжнародно-правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності держави та їх імплементації у національний правопорядок України. У роботі

обґрунтовано низку нових концептуальних положень, висновків і рекомендацій, серед яких варто відзначити наступні:

Уперше:

– обґрунтовано, що теоретичне дослідження впливу міжнародно-правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності та їх імплементації, у національний правопорядок в історико-правовому та логістичному аспектах висуває на перше місце *інституційний аспект*, – тобто, проблему зародження, становлення та розвитку у конкретній державі правоохоронних органів та їх системи; по-друге, паралельно необхідно досліджувати й *міжнародно-уніфікаційний аспект*, – тобто, сам процес виникнення міжнародно-правових стандартів, визначати етапи їх поступового збільшення у міжнародно-правових актах, простежувати їх якісне та змістове наповнення, з'ясовувати шляхи імплементації стандартів державами-підписантами міжнародних угод у своє національне законодавство про діяльність правоохоронних структур тощо; по-третє, необхідно також досліджувати зворотній момент, – а саме *аспект конституціоналізації*, – тобто, коли національне законодавство про діяльність правоохоронних органів окремої або окремих держав впливало на появу в міжнародно-правових актах нових міжнародних стандартів;

– обґрунтовано методологічний інструментарій дослідження міжнародно-правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності та їх імплементації у національний правопорядок, який полягає у застосуванні методології наукового пізнання заснованої на поєднанні загально-правових, міжнародно-правових, спеціально правових (методологія науки конституційного права) та порівняльно-правових методах;

– подано концептуальне бачення більш детального та ефективного дослідження впливу міжнародного права на національний правопорядок через визначення сприяння застосуванню основних аспектів його сфер впливу на об'єкт регулювання, а саме – *суб'єктний, об'єктний і просторовий*;

– надано розуміння суб'єктного складу сприйняття впливу міжнародно-правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності через умовне визначення чотирьох груп суб'єктів такого впливу на: 1) окрему державу або держави; 2) державні органи, що здійснюють судову та правоохоронну діяльність; 3) осіб і громадян, що знаходяться на теренах держави; та 4) представників (співробітників) судових і правоохоронних органів;

– на основі системного аналізу міжнародних нормативних джерел та доктринальних позицій вітчизняних та зарубіжних науковців стосовно категорії «імплементація», а також порівняння її із суміжними категоріями, виходячи з предмету та об'єкту дослідження, сформульоване власне бачення самої категорії «імплементація», як основного поняття, та інших понять, що є похідними від неї, а саме: А) *імплементація* – як процес розробки та прийняття національних законодавчих та інших нормативно-правових актів про функціонування судових та правоохоронних органів на підставі обов'язкового виконання міжнародних норм та принципів, що знаходяться у міжнародних договорах, підписантами та учасниками яких є держава, і згода на обов'язковість яких надано національними парламентами; Б)

імплементаційна практика – як цілеспрямована діяльність законотворців національної держави з метою розробки та прийняття національних законодавчих та інших нормативно-правових актів про функціонування судових та правоохоронних органів шляхом виконання зобов'язуючих приписів міжнародних договорів, підписантами та учасниками яких є держава і згода на обов'язковість яких надано національними парламентами; В) *імплементація* – як дія або комплекс дій, що наповнюють та відображають процес імплементації під час розробки та прийняття конкретного національного законодавчого або іншого нормативно-правового акту на підставі обов'язкового виконання міжнародних норм та принципів; Г) *механізм імплементації* – як сукупність правових та інституційних засобів, способів, прийомів, методів та методик, які використовуються суб'єктами міжнародного права на міжнародному та національному рівнях, з метою реалізації приписів норм міжнародного права та імплементації міжнародно-правових норм у національне законодавство; Г') *поняттєво-термінологічне забезпечення механізму імплементації* – як наукова розробка категорій, понять і дефініцій профільного характеру та їх втілення в імплементаційну практику;

– доведено, що наявність в доктрині міжнародного права особового підходу до розуміння міжнародно-правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності, обґрунтовується тим, що: а) вони містять стандарти та норми, які спрямовані на цільову аудиторію держав, що приєдналися до міжнародного документу (а це і фізичні особи, і представники певних професій, і державні службовці, в тому числі представники судових та правоохоронних органів тощо); б) останні мають обов'язково виконувати ці стандарти та норми або підкорятися їм; в) міжнародний документ, наприклад договір, угоду тощо ототожнюється із міжнародними стандартами та нормами, які містяться в документі, бо і міжнародний документ і стандарти та норми, що містяться в ньому, призначені для застосування кількома країнами, або всіма членами глобального чи регіонального органу, або всіма членами міжнародної організації тощо; г) якщо будь-який «стандарт і норма» – це документ, який містить нормативні елементи, так само й «міжнародний стандарт і норма» – це також документ, але тільки міжнародний, у якому цей стандарт чи норма містяться; г') міжнародні стандарти за своєю правовою силою відносяться до «м'якого» права і держави, зазвичай, можуть або їх ігнорувати, або застосовувати «м'яке» право на свій розсуд, – але іноді міжнародні стандарти можуть мати обов'язкову юридичну силу. Таке відбувається: а) коли сама держава у національному законодавчому акті зобов'язує про це, тобто на основі міжнародного документа приймається нормативно-правовий акт, в якому норми зобов'язують дотримуватися прийнятих резолюцій чи рекомендації та б) коли у міжнародному акті вживаються такі формулювання, як: «держави повинні» зробити щось або «держави зобов'язані» дотримуватись чогось на відміну від «держави можуть розглянути можливість» зробити щось чи «державам пропонується» зробити щось тощо;

– констатується, що враховуючи на феноменологічний характер міжнародно-правових стандартів, їх суперечливу та мінливу правову природу, суттєві об'єкти міжнародно-правового значення, що ними регулюються, а також широке коло суб'єктів, що пов'язані з їх застосуванням – при дослідженні і вивченні зазначених феноменів сучасного міжнародного публічного права і національного конституційного права держав застосовується широке коло методів, прийомів та принципів пізнання юридичної реальності;

– обґрунтовано, що системне дослідження функцій міжнародно-правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності дає змогу констатувати, що саме вони виступають як методологічна основа для створення та удосконалення національних правоохоронних систем;

– констатується, що визначення функцій міжнародно-правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності дає змогу стверджувати, що: а) найближчим явищем для міжнародних стандартів є функції міжнародного публічного права, б) а для останнього – функції загального права; в) своєю чергою, для функцій права, як явища, іншим явищем є функції філософії права, г) а останні не можливо уявити без загальних функцій філософії; нарешті, г') функції філософії залежать від явища, яке охоплюється загальною категорією «функція» з погляду науки наук, тобто філософії – отже можна констатувати, що в розумінні функцій міжнародно-правових стандартів в профільній сфері, а також в їх наступному використанні виникає відповідна багаторівнева «мотрійка», що дає змогу більш суттєво пізнати їх змістовне наповнення, аксіологічне навантаження та праксеологічний потенціал;

– доводиться, що до функцій міжнародно-правових стандартів в сфері організації та діяльності правоохоронних органів відносяться такі: а) *установча функція*, яка полягає у первинному заснуванні певних міжнародних інститутів; б) *уніфікаційна або стандартизаційна функція*, яка полягає у введенні єдиних правових стандартів для документації, стандартизації термінів тощо; в) *координуюча функція*, яка полягає у встановленні єдиних правил поведінки, які є стандартами для всіх національних правоохоронних систем, що дозволяє їм взаємодіяти, а не заважати одна одній; г) *охоронна функція*, яка полягає у закріпленні механізмів, які б захищали законні права й інтереси держави та дозволяли спільно (колективно) карати порушників; г') *забезпечувальна функція*, яка полягає у спонуканні держав та їх правоохоронних систем дотримуватись певних правил поведінки як у мирний час, так і в період війни тощо;

– визначено, що системний аналіз міжнародно-правових актів щодо базових принципів організації та здійснення судової і правоохоронної діяльності: по-перше, доводить, що як сама правоохоронна діяльність, так й базові принципи її організації мають бути найтіснішим чином пов'язані із законом та правом; по-друге, демонструє, що коли мова йде про державу, визначення видів її діяльності, про судові та правоохоронні органи та їх діяльність тощо, завжди на першому місці знаходяться принципи верховенства права та законності; по-третє, яскраво свідчить про вплив

статутів (міжнародно-правового акту) міжнародних міжурядових організацій на формування базових принципів організації правоохоронної діяльності; по-четверте, про необхідність застосування уніфікаційного підходу до розуміння в доктрині та законодавстві понять «правоохоронна діяльність», «правоохоронні органи» та принципів, на яких ґрунтується вся правоохоронна система;

– запропоновано авторське визначення міжнародно-правових стандартів у сфері національних правоохоронних систем – це, по-перше, передбачені в міжнародному праві правила організації самої правоохоронної діяльності, а, по-друге, – правила організації і діяльності кожного державного органу, який відноситься до судового або правоохоронного;

– зроблений висновок стосовно правового регулювання окремого напрямку правоохоронної діяльності, яку здійснюють національні поліцейські структури, – саме тут існує розгалужена та всеохоплююча система міжнародно-правових стандартів та принципів – ця система передбачає дві групи стандартів: а) перша група – сконцентрована у міжнародно-правових актах, які проголошують і визначають права і свободи людини, в тому числі і такі, що можуть порушуватися неетичною поведінкою правоохоронців; б) друга група – містить міжнародно-правові стандарти, в яких детально прописується алгоритм дій поліцейського у стандартних ситуаціях контактування з особами, громадянами, правопорушниками і навіть із злочинцями, – причому, норми, які знаходяться у стандартах другої групи, безпосередньо вказують на належну та припустиму поведінку правоохоронця у стандартній ситуації.

Удосконалено:

– положення про те, що ретроспективний розгляд та аналіз багатосторонніх міжнародно-правових актів універсального та регіонального рівнів, які регламентують та регулюють міжнародно-правові зобов'язання держав відносно визнання, легалізації та реалізації прав і свобод, а також обов'язків людини, дозволяють стверджувати, що вони: а) містять міжнародні стандарти діяльності правоохоронних органів держави в профільній сфері; б) сприйняті національним законодавством держав-підписантів (учасників, сторін тощо) таких багатосторонніх угод через використання національного механізму імплементації; в) знайшли своє послідовне закріплення в основних законах таких держав, а також в їх законодавчих масивах;

– положення про те, що аналіз вітчизняних нормативно-правових джерел та наукових праць, дає можливість виділити дві групи базових принципів організації та здійснення правоохоронної діяльності: загально-соціальні та спеціально-юридичні – причому, до першої групи належать: гуманізм; демократизм; соціальна справедливість; визнання людини, її життя і здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки найвищою соціальною цінністю; рівність всіх перед законом, політична нейтральність; до другої – верховенство права; законність; добропорядність громадян; гласність; взаємодія з органами державної влади України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, населенням; професіоналізм,

компетентність; незалежність суб'єктів правоохорони; безперервність; неупередженість та об'єктивність; територіальність; презумпція невинуватості; прозорість діяльності та наданням на запити інформації, якщо законом не встановлено обмежень на це; дотримання вимог професійної етики та поведінки, – тут треба розуміти, що нами наведені тільки базові принципи, хоча у нормативних джерелах та наукових працях можна зустрінути й інші;

– авторську позицію про те, що доцільно, є сенс і цілком резонно в національному законодавстві про судову та правоохоронну діяльність формулювати правові приписи про базові принципи верховенства права, дотримання прав і свобод людини шляхом певного дублювання цього дуже важливого міжнародно-правового стандарту, тобто, нагадувати про ці принципи: а) в статтях про цілі (телеологічні настанови Закону); б) в статтях про завдання (парадигмальні дії відповідно до Закону), і, зазвичай, в) в окремих статтях про засади (принципи) діяльності судового або іншого правоохоронного органу (застосування стандарту до конкретного правила поведінки), – саме тоді справді можна говорити або констатувати про повну та всеосяжну імплементацію міжнародного стандарту у національне законодавство;

– пропозицію щодо необхідності звернення уваги на питання про загальну кількість принципів, які мали б визначатися у національному законодавстві про діяльність правоохоронних органів на підставі міжнародних стандартів: а) скільки їх має бути, б) чи може для всіх органів має бути однакова кількість принципів з однаковим змістом та формулюванням. По-перше, йдеться, як правило, про основні принципи або про основні стандарти навіть якщо іноді наводиться повний їх перелік із визначенням конкретної цифри без слів «тощо» або «та інші»; по-друге, не існує міжнародних стандартів, які б імперативно зобов'язували національних законотворців визначати у законодавчих актах певний перелік принципів організації та діяльності правоохоронних органів; по-третє, кількість принципів також, на нашу думку, не може бути однаковою для кожного правоохоронного органу, бо специфіка діяльності кожного органу дуже відрізняється і має суттєві особливості, які, зрозуміло, мають відображатися як у кількості принципів, так й їх змістовному наповненні; по-четверте, безперечно, не може бути іншої крайності, коли у національному законодавчому акті щодо діяльності правоохоронного органу не визначено жодного принципу, тобто виходить, що він функціонує безпринципно, без жодного встановленого державою орієнтиру;

– положення про те, що міжнародно-правові стандарти, що відображають напрями, компетенцію та специфіку діяльності національних судових та інших правоохоронних органів, треба в обов'язковому порядку розглядати як систему профільних норм, принципів та рекомендацій;

– положення про те, що до складових механізму імплементації міжнародно-правових стандартів, що відображають напрями, компетенцію та специфіку діяльності національних судових та інших правоохоронних органів, відносяться елементи цієї системи: а) відповідні правові норми (як норми міжнародного, так і норми національного законодавства), б) національні

інститути (наприклад, державний департамент з питань виконання покарань, омбудсман), в) національні правові засоби (наприклад, адаптація законодавства до міжнародних зобов'язань держави), г) форми здійснення імплементації (прийняття внутрішніх правових актів або санкціонування міжнародних правових норм) та інше;

– положення про те, що для організації та здійснення діяльності кожного національного судового або іншого правоохоронного органу існує певна система міжнародно-правових стандартів, яка охоплює весь масив підписаних та узгоджених національними законодавчими органами міжнародних документів, що закріплюють норми, принципи та рекомендації для подальшого їх імплементації у національне законодавство, – інакше кажучи, система має поєднувати в собі обов'язковий або рекомендований для національних держав нормативний мінімум, який, до речі, постійно змінюється, правового статусу кожного органу або правових приписів для окремого напрямку професійної юридичної діяльності;

– положення, що в системі міжнародно-правових стандартів профільного характеру можна виділити дві групи міжнародних стандартів: до першої групи віднесемо міжнародно-правові акти, у яких проголошуються права і свободи людини, в першу чергу такі, що можуть порушуватися неетичною поведінкою правоохоронців як представників державних органів; другу групу представляють міжнародно-правові стандарти професійно-етичної поведінки співробітників конкретного правоохоронного органу, норми яких безпосередньо вказують на належну поведінку правоохоронців у конкретній сфері правоохоронної діяльності (судової, прокурорської, поліцейської, оперативно-розшукової тощо);

– перелік загальних проблем міжнародного співробітництва у сфері протидії злочинності, до яких відносяться наступні: а) *перша проблема* пов'язана із постійним зростанням кількості складів злочинів, які, так би мовити, вже набули або продовжують набувати ознак міжнародних злочинів, – тобто якщо раніше певні склади були характерними для суто національних територій, то з часом вони перетворювалися у злочини транснаціонального або транскордонного характеру; б) *друга проблема* безпосередньо пов'язана з *першою*, та передбачає своєчасне визнання представниками міжнародних організацій спільно із юристами та практиками національних держав небезпечності для світового суспільства певних кримінальних діянь і необхідності застосування спільних заходів для протидії ним; в) *третьою проблемою* міжнародного співробітництва, яка логічно витікає з перших двох, передбачає налагодження належних наукових досліджень, результати яких давали б можливість не тільки ефективно протидіяти існуючій міжнародній злочинності, але й своєчасно прогнозувати зародження у світі і на теренах національних держав певних умов, завдяки яким можлива поява нових транскордонних та трансграничних кримінальних проявів.

Набули подальшого розвитку:

– положення про те, що наявність великої кількості доктринальних підходів до дефінітивного визначення «міжнародно-правові стандарти»

суттєво ускладнюють процес їх розуміння, і в той же час, актуалізують та об'єктивують таке завдання, тому вважаємо за необхідно зазначити продуктивність підходів щодо: а) формування таких стандартів в сфері міжнародного публічного права у вигляді його норм і принципів; б) переважно в сфері легалізації, охорони, захисту і гарантування реалізації прав і свобод людини і громадянина; в) у застосуванні таких стандартів відносно забезпечення конкретних прав людини (громадянських, політичних, культурних, та ін.) або прав певної категорії осіб (біженці, жінки, діти та ін.); г) у визначенні їх позитивного впливу на національний нормативний масив; г') у їх позитивному впливу на національний механізм нормотворчості; д) у їх розумінні в широкому (це загальновизнані принципи і норми міжнародного права у галузі прав людини, втілені у міжнародно-правових угодах, до забезпечення яких прагне будь-яка цивілізована держава як член світового співтовариства) і вузькому (уніфікований алгоритм телеологічно спрямованих дій) значеннях тощо;

— положення про те, що в процесі пізнання міжнародно-правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності треба враховувати низку факторів: по-перше, функції міжнародно-правових стандартів залежать від інших явищ, які мають властиві лише їм риси та характеризуються через функції філософії, функції філософії права, функції загального права, функції міжнародного публічного права, а також через функції імплементації міжнародних стандартів в національне законодавство та функції самого національного права, до якого міжнародні стандарти були імплантовані; по-друге, під функціями міжнародно-правових стандартів також розуміти способи їх впливу на національне законодавство, які, своєю чергою, регулює нормами права всі сфери судової та правоохоронної діяльності;

— положення про те, що пізнання функцій міжнародно-правових стандартів в профільній сфері безпосередньо пов'язані з їх особливостями становлення, розвитку і вдосконалення (функції філософії права носять незмінний характер; функції філософії є устояними, але вони схильні до вдосконалення та розвитку, що пов'язаний з науково-технічним прогресом; функції міжнародного права є практично аналогічними функціям права — регулятивній, правоохоронній та виховній, хоча поділ функцій права ще демонструє поділ на підфункції, коли, наприклад, тільки одна охоронна функція може складатися з правозабезпечувальної, превентивної, каральної, компенсаційної, правовідновлювальної, відновної, профілактичної, контрольної, конфліктної, попереджувальної, природокористувальної, природоохоронної тощо);

— положення про те, що зіставлення та порівняння міжнародних стандартів в профільній сфері із національними законодавчими актами дає змогу відповісти на низку питань методологічної та праксеологічної властивості: А) якою мірою міжнародно-правові джерела, де визначено стандарти щодо організації та здійснення правоохоронної діяльності, вплинули на українське законодавство щодо визначення базових принципів організації та здійснення правоохоронної діяльності? Б) чи повністю національний законотворець

врахував зобов'язання та рекомендації джерел міжнародного права, чи відповідають за змістом правові приписи національного законодавства змісту міжнародних стандартів?

– положення про необхідність звернення уваги на змістовне наповнення й самих принципів, що містяться в міжнародно-правових актах та визначаються як міжнародно-правові стандарти в профільній сфері: а) насправді всі принципи (і незалежність, і об'єктивність, і чесність, і непідкупність, і рівність тощо) мають настільки розпливчастий зміст, що їх неможливо охопити розумом чи свідомістю з позиції того, як можна дотримуватися цих принципів у процесі діяльності; б) зазначені принципи скоріш за все можна використовувати у якості оціночних критеріїв після завершення діяльності (чи була об'єктивність у суддівській діяльності, чи дійсно суддя у прийнятті рішення був незалежним від засобів масової інформації або тиску з боку влади, чи дійсно він був рівним і перед законом і перед судом тощо);

– положення про необхідність звернення особливої уваги на розбіжності, особливо у правозастосовній практиці з міжнародними стандартами в профільній сфері – вони були, є, і будуть надалі, оскільки одна справа визначити міжнародний стандарт, друга – імплементувати його у національне законодавство і зовсім інша – реалізувати цей стандарт у практичній діяльності органів правоохоронної системи – отже, вважаємо, що не може бути реалізація правозастосовної практики без помилок у діях з боку представників правоохоронних органів, без випадків зловживання або перевищення службовим становищем, без необережності або службової недбалості, навіть без елементів свавілля або корупції тощо – бо людський фактор перманентно буде вносити свої корективи у правозастосовну практику, на підставі чого постійно будуть удосконалюватися накази, відомчі положення та інструкції і, навіть в певних випадках, законодавчі акти;

– положення про те, що в Україні розроблений управлінський алгоритм відносно імплементції міжнародно-правових стандартів в національне законодавство держави, що базується на наступних настановах: а) у демократичній державі існує об'єктивна закономірність всеосяжного впливу системи міжнародно-правових стандартів на основу правового регулювання діяльності національних судових та правоохоронних органів; б) при цьому мають бути враховані національні історичні, культурні та правові традиції і звичаї, причому національне забарвлення законодавчих актів після імплементції в них міжнародних стандартів має бути, на нашу думку, обов'язковим; в) жоден міжнародний документ, у якому містяться стандарти у вигляді норм, принципів та рекомендацій, не претендує стати наднаціональним; г) якщо в ньому все ж є імперативні норми, то вони виконуються державою у силу того, що міжнародний акт був підписаний повноважним її представником та ратифікований законодавчим органом держави.

Повнота висвітлення і викладення сформульованих у дисертаційній роботі положень, висновків і рекомендацій в опублікованих автором працях та рефераті

Основні теоретичні положення й висновки дисертації обговорювалися на засіданні кафедри міжнародного та європейського права Національного університету «Київський авіаційний інститут». Матеріали дослідження висвітлювалися у доповідях на трьох міжнародних та одній національній науково-практичних конференціях.

Основні наукові положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 24 публікаціях, серед яких: сімнадцять – статті у наукових фахових виданнях, перелік яких затверджено МОН України (категорія «Б»), три – статті у виданнях, що індексуються у міжнародній науково-метричній базі даних Scopus; одна – праця у зарубіжному науковому виданні (Хорватія); три – тези доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях.

Список зазначених праць наведено в дисертації у повному обсязі. Публікації відповідають вимогам до опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Наукові публікації повною мірою відображають основні результати дисертаційної роботи.

Оцінка ідентичності змісту реферату та основних положень дисертації

Реферат дисертації відповідає встановленим вимогам, у повній мірі відображає сутність і зміст дисертаційного дослідження, наявною є ідентичність основних наукових положень і наукового внеску автора.

Наукові положення, висновки і рекомендації щодо можливостей практичного використання отриманих результатів, які представлені дисертантом в рефераті, належним чином розкриті, деталізовані та обґрунтовані у самій роботі. Тобто, є всі підстави стверджувати, що Володимир Валерійович Гавриленко виконав всі вимоги щодо кількості та обсягу публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Зауваження до окремих положень дисертаційної роботи

Надаючи в цілому позитивну оцінку змісту дисертації Гавриленка В.В., вважаємо за необхідне звернути увагу здобувача на деякі положення, які, на нашу думку, потребують уточнення чи додаткової аргументації:

1. На нашу думку, треба було б до змісту дисертаційного дослідження включити окреме питання, що повинно було б містити доктринально-теоретичний аналіз впливу загальної феноменології міжнародних правових стандартів на правоохоронну систему держави, що, насамперед, *передбачає побудову профільної системи у відповідності, по-перше, до настанов*

міжнародного публічного права в профільній сфері; по-друге, у відповідності до настанов міжнародного права прав людини; по-третє, у відповідності до міжнародно-правових зобов'язань держави в профільній сфері. Тобто, йдеться про знаходження логічного зв'язку між феноменологією міжнародних правових стандартів та сферою діяльності правоохоронних органів держави. На жаль, відповідних положень дисертаційне дослідження не містить і тому, на наш погляд, це суттєво збіднює його аксіологічний потенціал.

2. Автор дисертаційного дослідження досліджує відповідні проблеми в сфері запозичення міжнародних правових стандартів в профільній сфері та їх імплементації у національне правове поле України. Але він не класифікує їх по групах та видам.

На наш погляд, проблематика теми дослідження міститься в наступних аспектах:

А) Нормативно-правові проблеми: а) Декларативний характер: норми часто переносяться у національне законодавство формально, без створення реальних механізмів їх фіксації та виконання; б) Колізії норм: наявні суперечності між застарілими внутрішніми інструкціями правоохоронних органів та новими міжнародними зобов'язаннями; в) Брак підзаконних актів: відсутні чіткі покрокові порядки застосування міжнародних стандартів для рядових працівників.

Б) Організаційно-практичні проблеми: а) Правовий нігілізм: низький рівень обізнаності та небажання правоохоронців застосовувати міжнародні акти (наприклад, практику ЄСПЛ) безпосередньо; б) Низька кваліфікація: дефіцит якісних тренінгів та програм навчання щодо стандартів захисту прав людини; в) Застаріла система оцінки: робота відомств досі часто оцінюється за кількісними показниками (розкриття злочинів), а не за критерієм дотримання прав людини; г) Супротив реформам: наявність внутрішнього інституційного опору та корупційних чинників всередині системи.

В) Проблеми контролю та моніторингу: а) Слабкий громадський контроль: відсутність дієвих інструментів впливу громадянського суспільства на діяльність органів; б) Безкарність за порушення: неефективні внутрішні розслідування випадків порушення міжнародних стандартів самими правоохоронцями.

Варто задати питання щодо того, як автор оцінює такий підхід, – ї якщо він його підтримує, то що, на його погляд, ще необхідно додати до такої класифікації проблематики.

3. В дисертаційному дослідженні відсутній деталізований аналіз відносно того, який саме правоохоронний орган (НПУ, СБУ, ДБР, НАБУ) є фокусом дослідження, що проводиться. Зазвичай наводяться приклади реформування судових органів, але наведені вище спеціалізовані органи державної влади також виступають бенефіціарами індоктринації та імплементації міжнародних правових стандартів.

4. Автор дисертаційного дослідження чітко не вказує в ньому саме який аспект міжнародних правових стандартів цікавить його найбільше (протидія катуванням, дотримання процесуальних прав, застосування сили)? На наш

погляд, врахування такого підходу сприяло б більш чіткій структуризації дослідження, більш чіткому усвідомленню і розумінню його об'єктно-предметної основи.

5. Також, на наш погляд, автору потрібно було б висвітлити основоположну проблематику теми з акцентуацією на контекст євроінтеграції або загальних стандартів ООН в профільній сфері, що допомогло б побудувати відповідну європейську та універсальну моделі запозичення та імплементації міжнародних правових стандартів на відповідних рівнях – універсальному, регіональному, країновому (на рівні конкретної держави), – а це, своєю чергою, суттєво б поглибило теоретичні настанови дисертаційного дослідження.

6. В дисертаційному дослідженні не обговорюється проблематика розробки державної політики імплементації міжнародних правових стандартів в національне законодавство (національний правопорядок) України, хоча необхідність в наявності, розробці та вдосконаленні такої державної політики ми вважаємо об'єктивованою та необхідною.

7. У дисертаційній роботі нажалі не досліджується роль і значення феноменології нормопроєктування і нормотворення в процесі розробки найважливіших аспектів запозичення міжнародних правових стандартів в профільній сфері в Україні – за рахунок розробки або одного єдиного документу на рівні концепції, хартії, закону в розробці яких будуть приймати участь всі рівні публічної влади держави, включаючи й Президента України, або низки нормативно-правових актів, що будуть передбачати і визначати конкретні заходи кожного з рівнів публічної влади (державної та самоврядної /муніципальної/) в цьому процесі, враховуючи переважно локальний характер реалізації прав, свобод і обов'язків людини.

8. Враховуючи збройну повномасштабну агресію РФ проти України, автору варто було б скористатися сучасними науковими розробками д.ю.н. Баймуратова М.О. та д.ю.н. Кофмана Б.Я. щодо формування критеріїв оцінки міжнародних правових стандартів в профільній сфері – *в межах мілітарного конституціоналізму*. Крім того, необхідно було б запропонувати відповідні повноваження органів публічної влади в період повоєнного відновлення України, відповідні види відносин між ними та вимогами профільних стандартів. А все це вивело б автора дисертаційного дослідження на формування феноменології *мілітарного конституціоналізму*, що була запропонована наведеними авторами, – *але в контексті запозичення, імплементації та реалізації міжнародних правових стандартів* в профільній сфері, і також виступає яскравим проявом процесів адаптації повноважень публічної влади держави до міжнародно-договірних приписів в сучасний період.

Відповідність дисертаційної роботи встановленим вимогам

За своїм оформленням, структурою та обсягом дисертація відповідає вимогам, передбаченим Порядку присудження наукових ступенів,

затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року (зі змінами).

Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, логічно об'єднаних у одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатку.

Назва дисертації відбиває її зміст, що, своєю чергою, свідчить про оптимальне досягнення сформульованої мети та вирішення поставлених автором завдань дослідження.

Кожен розділ дисертаційного дослідження і робота в цілому містять ґрунтовні висновки, одержані автором особисто.

Оформлення і зміст дисертаційної роботи відповідають вимогам, що висуваються до дисертацій, поданих на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук.

Загальний обсяг роботи становить 438 сторінок, з них основного тексту 390 сторінок. Список використаних джерел і літератури налічує 308 найменувань і займає 40 сторінок.

Реферат відтворює основні положення висновків та пропозицій автора дисертаційної роботи та відповідає встановленим вимогам.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам МОН України

Дисертаційна робота Гавриленка Володимира Валерійовича на тему: «Міжнародно-правові стандарти в сфері правоохоронної діяльності держави та їх імплементація у національний правопорядок» є актуальним, самостійно виконаним та завершеним науковим дослідженням. Отримані результати та висновки є належно обґрунтованими, містять наукову новизну, мають суттєве теоретичне та практичне значення. Автором запропонований підхід до розв'язання суттєвої важливої наукової проблеми, що виявляється в обґрунтуванні доктринально-теоретичних, праксеологічно-діяльнісних, теоретико-методичних і методологічних засад запозичення міжнародно-правових стандартів в сфері правоохоронної діяльності держави та їх імплементації у національний правопорядок.

Реферат відповідає основним положенням роботи.

Зміст дисертації та автореферату відповідає паспорту спеціальності 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право.

Основні наукові результати достатньо повно відображені у публікаціях.

Зазначене засвідчує, що за своїм змістом, актуальністю, методологічними підходами до вирішення наукових проблем, теоретичним та прикладним значенням отриманих результатів дисертаційна робота на тему «Міжнародно-правові стандарти в сфері правоохоронної діяльності держави та їх імплементація у національний правопорядок» відповідає вимогам постанови Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 року «Деякі питання присудження (позбавлення) наукових ступенів», а її автор Гавриленко

Володимир Валерійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора юридичних наук зі спеціальності 081 «Право» галузі знань 08 «Право».

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри політичних наук
та права Південноукраїнського національного
педагогічного університету імені К.Д. Ушинського,
Заслужений діяч науки і техніки України,
академік Української академії наук

М.О. Баймуратов

